

VYSTAVOVÁNÍ V USA A U NÁS

(trocha faktů, trocha zamyšlení)

Z přednášky na Junior kempu 2024

Chov skotu má u nás dlouhou historii. Vždyť již i náš Přemysl Oráč byl chovatelem skotu. Až cca v 2. polovině 19. století ale stoupla životní úroveň v oblasti střední Evropy a Rakouska-Uherska natolik, že se začalo rozvíjet chovatelství v podobě, v jaké jej známe dnes. První chovatelské spolky (malá zvířata) začaly vznikat již za Rakouska Uherska.

První tele po inseminaci u nás - Dolní Újezd 1947

V případě skotu byla postupně zavedena Plemenná kniha (1867), Kontrola užítkovosti (1905) a Kontrola dědičnosti (1938) - jako potřeba srovnat jednotlivá zvířata mezi sebou. V návaznosti na to, jako pobídka k obchodování se zvířaty a pak i s jejich pohlavními buňkami, došlo k dalšímu rozvoji výstavnictví.

Posuzování skotu bylo, až do zavedení umělé inseminace do praxe, omezeno regionálně na potomstvo obecních býků a kráva byla v podstatě jen zdrojem mléka, masa a tažné síly.

V souvislosti s politickými změnami u nás došlo v roce 1959 ke zřízení monopolní Státní plemenářské správy a ke vzniku SPP (Státního plemenářského podniku), v roce 1969. Chovatel tak ztratil možnost rozhodovat o volbě býků pro své stádo, o přípařovací plán a postupně se těmto dovednostem odnaučil (i význam jména byl nahrazen st. registrem). Tím spíše, že to nebylo vyučováno ani na středních nebo vysokých školách. Mnohé z toho má dopady až dodnes.

Přehlídky býků za socialismu ztratily komerční význam

Namísto klasických výstav se pořádaly především přehlídky potomstva po vybraných býcích. Tím spíše, že se obecně neuplatňovala čistokrevná plemenitba (včetně šlechtění na exteriér), ale křížení užítkových plemen. Nebyl využit ani relativně velký potenciál, a to celosvětově úrovně, aplikovaného a centrálně organizovaného embryotransferu.

Namísto výstav a show přehlídky dcer po býkovi

USA – hned od počátku vše podřízeno komerci

Během dovozu 8800 holštýnských krav z Nizozemí (1852 – 1905) došlo k založení Holstein Association USA (1885). Následovala KU (1905, plošně až od 1935), inseminace (1930), KD (1936). První národní výstava byla zde uspořádána v roce 1916. V prvních letech šlo v plemenářské práci jen o mléko a tuk, o bílkovinu až od roku 1977. Rostoucí užítkovost a brakace z důvodů nedostatků v exteriéru vedly k nutnosti začít šlechtit i na typ. První článek o hodnocení typu u Holštýnského skotu vyšel v Journal of Dairy Science až v roce 1972. Samotné plošné hodnocení začalo, jako podklad pro kontrolu dědičnosti až v roce 1978.

Vítězka první Národní show v roce 1916

Američané ho zahájili sestavením modelu ideální krávy a jako metodu zvolili LP (lineární popis). V něm bylo zprvu méně vlastností (užitkový typ, rámec, šířka těla, kapacita, nohy celkem, zád', výška vemene, přední upnutí a závěsný vaz). Šlo tedy především o selekci na maximální produkci, ne výstavní typ. Postupně se přidávaly další vlastnosti a dnešní podobu má lineární hodnocení od roku 1978. V roce 1971 se staly typ, vemeno a nohy součástí indexu TPI, a tento index se stal hlavním plemenářským indexem světa. TPI je dnes americkým selekčním indexem, kde má typ větší přímou váhu (25 %), než u indexů pro komerční farmy (NM, DWP).

Vystavování zvířat, původně hlavně zábava a součást životního stylu na menších farmách, se postupně stalo dalším způsobem zpeněžování produktů farmy a samostatnou chovatelskou disciplínou. V roce 1967 vznikla největší americká výstava specializovaných dojných plemen skotu - WORLD DAIRY EXPO (WDE). S prudce rostoucí velikostí farem a jejich specializací v USA se začal pohled na význam typu (výstavní × funkční) výrazně lišit. Z prvních cest do USA pamatují, že krávy na komerčních farmách dojily mnohem více než ty na vystavujících stájích, ale měly mnohem horší kvalitu vemene. To mělo stoupající vliv na negativní brakaci a na produkční dlouhověkost.

Vítězka Expo 1967

Díky zavedení genomického hodnocení a prudkému zrychlení genetického pokroku se ale k sobě nyní krávy na obou typech farem zase přibližují. I velké farmy dnes opět zařadili vystavování jako samostatný segment svého podnikání a využívají ho nadále jako nástroj k udržení tradičního vztahu ošetřovatel – zvíře. Kruh se nám tím krásně uzavírá.

Američané mají dokonalý smysl pro vše, na čem se dá vydělat. Vystavování, pokud vede k úspěchu, je jedním ze způsobů příjmu v chovu skotu. K účasti na WDE se není třeba kvalifikovat z nižších výstav. Jen se přihlásit, zaplatit poplatek a pak všechny náklady s tím spojené jako např. cesta na Expo, ustájení, krmení, příprava zvířete, čas lidí apod. Najdeme zde vystavovatele z USA, Kanady a Mexika. K vidění je zde samostatně všech šest amerických mléčných plemen (holštýn, RED holštýn, jersey, browswiss, ayrshire, guernsey a mléčný shorthorn). Slavnými se stanou ti nejlepší, ale i ostatní umístění mají úctu. V každé hodnocené třídě spolu často soupeří až 60 ks zvířat, jejichž pořadí je vyhlášeno až do posledního místa. Každý z „aktivistů“ by měl povinně vidět v přílehlých stájích a výstavní aréně, co je to láska ke zvířeti a že nikdo ji nemá větší než samotní chovatelé.

Expo je dnes několikadenním veletrhem, na nějž jezdí každoročně tisíce hostů z celého světa, včetně ČR. Z mnoha set účastníků našich pracovních cest na Expo opravdu sleduje výstavu bohužel jen pár lidí.... Je zde ale nabídka všeho možného, odborné semináře, faremní exkurze atd. Ve výstavním katalogu holštýnského skotu jste tento rok mohli najít 3 třídy jalovic podle věku (263 ks) a ve 12 třídách krávy podle věku a fáze laktace (234 ks), kde nejstarší kategorie nesla označení „šestileté a starší“. Samostatně hodnocené jsou pak krávy s celoživotní užitkovostí nad 68 tisíc litrů mléka.

Zatímco vítězka celého Expa dostala letos odměny od sponzorů za cca 1500\$, v jednotlivých třídách dostane vítězka cca 200\$, za dalších 12 míst je již odstupňováno méně peněz. Dobrý výsledek se ale hodí i zpětně – za potomka z umístěné krávy lze dostat více peněz a současně to zvyšuje renomé farmy. Ostatně, na jejím představení se na výstavě svorně podílejí, jedno zda z malé či mnohatisícové farmy, všichni, počínaje majiteli farmy, přes zaměstnance až po jejich děti.

Jedním z vrcholů Expa je aukce **WORLD CLASSIC SALE**. Pro účastníky od nás bohužel tak trochu mezník, na kterém je vidět, v čem se stále lišíme od západního chovatelského světa, protože patříme stále k chovatelsky vyspělým zemím, kde je něco jako aukce s top genetickým materiálem, nemyslitelné.

Ačkoliv používáme top býky a jsme špičkou EU v užitkovosti, neumíme zpeněžit více než mléko a prodej zástavu.

V letošní aukci bylo kupci z USA, Kanady a Evropy vydraženo 55 dražebních položek (zvíře, embryo, pronájem na OPU/IVF) za cca 40 milionů Kč, což dělá průměr cca 725 tisíc Kč na vydražený kus. Mezi nimi také potomci býků, které používáme i u nás.

Nejvyšší cenu (4.9 mil. Kč) zaplatil Semex Canada za možnost reprodukčního využití půlroční jalovičky formou OPU/IVF, a to do výše maximálně 8 embryí. Jalovička je z kombinace SHEEPSTER x MOONSHINER a v dané chvíli šlo o Top 1 dceru Sheepstera v TPI.

Smyslem vystavování „na západě“ je tedy „PREZENTOVAT SE, ZVÝŠIT SVOJI HODNOTU, PRODAT“. To se ale nevyklučuje s láskou ke zvířeti a jeho hospodářským využitím (maximální užitkovost). Právě naopak. Nikdo nerozumí svému oboru a nemá rád svá zvířata tolik, jako jejich chovatelé, respektive jejich většina.

Cesta k absolutnímu úspěchu je dlouhá v komerční stáji i při vystavování. Od kvality odchovu telete a jalovice, přes management výživy, reprodukce, dojení a zaprahování. To vše se téměř neliší od péče o komerční jalovici/dojnic. Snad s výjimkou načasování připoštění, a tedy k datu porodu tak, aby šlo zvíře předvést v optimální kondici. Co se ale naprosto liší, je genetika. Po stránce volby býků jde o diametrálně odlišné plemeny (nejen funkční, ale pokud možno po všech stránkách perfektní exteriér, dílčí i souhrnné PH typu nad +2.0, ideálně nad +3.0. Po stránce fenotypu bezvýhradně velký rámec, mléčný typ, top upnuté a kapacitní vemeno, bezchybná zád, nohy zajišťující dobrou mobilitu. Ostatní se dá při přípravě zamaskovat.

Po stránce genotypu jde o nekompromisní přístup. Vlastnosti exteriéru jsou kvalitativní, tedy s aditivním účinkem genů. „Čím více genů pro co nejlepší vyjádření každé vlastnosti v původu nashromáždíme, tím geneticky lepší bude exteriér“. To znamená generaci po generaci udržování těchto genů v rodině krávy pomocí býků, kteří

mají takových genů nejvíce, a tedy nejvyšší PH v typu. Protože takových býků je jen málo, mají často tito býci a rodiny výstavních krav v původu vyšší stupeň příbuzenské plemenitby než ostatní býci.

Podíváme-li se např. na současného nejlepšího prověřeného býka v typu HANANSE, najdeme v jeho šestigeneračním původu 5x Planeta (4x přes Bookema, 1x přes Shamrocka) a 5x Dorcyho (4x přes Mogula, 1x přes Monterey). Typ Hananse je +3.68, (spolehlivost 98 %), vemeno +2.67. Jeho EIC (stupeň inbreedingu) je 10.4 %, zatímco limit v běžném přípařovací plánu bývá 6.25 %. K nejlepším show býkům a kravám vyšší procento příbuznosti patří a jejich top PH přináší očekávaný efekt. Pokud se chovatel vydá tímto směrem, chce mít míru rizika z použití nadprůměrně inbreedního býka co nejnižší a vyšší cenu dávek garantovanou co nejvyšší spolehlivostí PH.

Proto není mezi vítězi světových výstav vidět mnoho potomků po býcích, kteří byli v okamžiku inseminace ještě

testanty a je jedno jak vysokou PH měli. Výjimkou je např. otec letošní vítězky Expa HARDROCK (typ 1.24, vemeno 0.94), syn Modestyho, matka VG-87 po Capital Gain (syn McCutchena). Matka vítězky letošního Expo je již z klasické výstavní rodiny a po výstavním Doormanovi. Takže jen poloviční zázrak.

Ani rodina top show krávy se nedá vybudovat za 1 – 2 generace – viz. příklad hloubky rodiny s kravami hodnocenými Excellent.

Pokud se podíváme na nejlepší býky v PH pro typ, včetně testantů (7.2024), pak z nejlepších 23 býků se jen u pěti nevyskytuje Planetův potomek KING DOC. U osmnácti z nich ano a často opakovaně... V USA tedy platí, že lze dělat současně mléko i výstavy. Je ale neslučitelné to dělat stejným managementem vzhledem k odlišné vhodnosti velkého tělesného rámce a stupni „nutného“ inbreedingu u výstavních krav.

Česká republika po roce 1989

Po revoluci jsme postupně začali s transformací téměř všeho, co se dělalo v chovu skotu předtím. Troufám si tvrdit, že úspěšně a vyjmenovávat to, by bylo na samostatný článek. Zákonnitě vznikl zájem i o obnovení výstav skotu tak, jak jsou běžné „na západě“. Šlo to pochopitelně při odlišné vlastnické struktuře ztuha – viz. kvalita zvířat, veterinární podmínky, často odlišný zájem nových majitelů podniků a jejich zootechniků, pracovní síly apod. Zatímco v USA chce vystavovat každé dítě narozené na farmě, zde je leckde základní překážkou malá motivace zaměstnanců či majitelů „udělat něco navíc“. Pochopit, že je to cesta sebe prezentace farmy, budování vztahu kolektivu ke skotu, možnost lepšího příjmu. Dalším dlouho opakovaným protiargumentem je, že vystavování (rámeček) je s komerční mléčnou farmou neslučitelné. Především ale vidím dodnes nepochopení toho, co se dá dokázat plemenářskou prací, pokud jí rozumíme. Když jsem si analyzoval např., na co byly použity dávky čistě výstavního býka GT ATWOOD, nestačil jsem se divit.

Vítězky Expo mají hluboké původy top krav...

KAMPS-HOLLOW ALTITUDE EX-95-2E-USA

4th Dam - ***CLOVER-MIST ALISHA-ET *RC** EX-93-3E

5th Dam - ***CLOVER-MIST AUGY STAR-ET** EX-94-4E

6th dam - ***D-R-A AUGUST** EX-96-4E-USA

Přesto se to skupině nadšenců (chovatelské svazy, ČMSCH, část chovatelů, komerční firmy, jednotlivci) podařilo nastartovat (Litomyšl, Opařany, Mrákov, Kroměříž, Chomutice, Zdislavice/Košetice, Kralovice, Brno/ Lysá atd.). Všem za to patří velký díky. Je za tím totiž spousta nehonorané práce ve volném čase. Některé tyto výstavy už bohužel skončily, ač někdy šlo spíše o přehlídku potomstva po pečlivě vybraných vlastních býcích spolupořadatele (plemenářských firem). I tak ale jsou takové přehlídky pozitivem, protože demonstrují pro nezemědělskou veřejnost jednu z možných cest uplatnění skotu ve 21. století a lásku člověka k jinak hospodářskému zvířeti.

Vrcholem domácího snažení se postupně stala Národní výstava a dokud to šlo i účast na Evropském šampionátu. Výborná škola. Ostatní země bývalého sovětského bloku k tomu nenašly odvahu. Po stránce přípravy zvířat, servisu okolo nich a jejich předvedení jsme již zcela dohnali „západ“.

Svaz chovatelů holštýnského skotu na tom navíc promyšleně pracuje a pořádá výborné Junior campy pro mladé chovatele a spolupracuje se středními školami. Výsledkem toho je, že se na výstavách objevuje stále více vodičů mezi dětmi. Chtělo by to ale jít s osvětou o chovu skotu u nás do každé školy. Pokud společnost ztratí po staletí budované pochopení vztahu člověk – skot, bude zle.

Trvale ale zaostáváme v práci s genetikou a při absenci hlubokých výstavních rodin není zatím ani odvaha/smysl jít do nákupu jaloviček či embryí s top výstavním potencionálem. Např. Maďaři, Poláci či Rusové ji už našli a může se nám to do budoucna nevyplatit. Není to totiž zdaleka jen „o penězích“, ale spíše o našich hlavách a možná i o jazykové vybavenosti. Jinak není důvod, aby to, co jde na západ od naší hranice, nešlo i u nás.

Máme to štěstí, že žijeme v jedné z několika málo pozeňnaných oblastí zeměkoule, kde se dá dělat špičkové zemědělství a díky bohatství společnosti můžeme věnovat čas i věcem, jako jsou výstavy krav. Zemědělci, ač ve stále menším počtu, živí nejen celý vyspělý svět, ale i část toho rozvojového, aniž by za to sklidili vděk (spíše naopak) a ještě se jim často „hází klacky pod nohy“. Kráva je neskutečně skromné zvíře, které vydrží hodně a po staletí živí svět díky nenahraditelnosti složení svého mléka a masa, díky schopnosti produkovat živočišnou bílkovinu z jinak nevyužitelné půdy. Její důležitost také spočívá v tom, že produkuje statkové hnojivo. Vystavování je tak vlastně i holdem společnosti tomu, jak moc si krav dokážeme vážít a jak moc se nám líbí.